

KÖNYVISMERTETÉS.

A magyar honfoglalás mondái. Millenniumi díjjal jutalmazott pályamű. Irta Dr. Sebestyén Gyula. I. kötet. 1904. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. XX + 563. l.

Sebestyén Gyula terjedelmes munkálatának, mely a Kisfaludy-Társaság millenniumi pályázatán jutalmat nyert, megjelent az első kötete. Bár a címe szerint irodalmunk történetének igen széles körét öleli föl, már ez az első kötet is többet nyújt, mint a mennyit várnánk, magában foglalja a hún-magyar mondakör elemzését is, sőt a mondák közül épen csak evvel a részszel foglalkozik, a honfoglalás tulajdonképeni mondái a második kötetre maradnak.

A magyar irodalomtörténetnek igen sok vitás kérdése van, de egy sincs, mely annyira vitás volna, a melyről annyit írtak volna, mint a hún-magyar mondák eredete. De nemcsak eldöntetlen, hanem nagyon fontos is a kérdés, és mindenesetre a legérdekesebb, a melynek megoldása a tudományunknak elsőrangú kötelessége. A sok előmunkálat alapján most Sebestyén az ő ismert hatalmas apparatusával megpróbálja dűlőre vinni a dolgot.

Egy előkészítő könyvben megveti épületének az alapját. Történeti tájékozódással kezdi, s a finn-ugor rokonság elméletét elfogadva, beszél a magyar népek és török meg ugor rokonainak elhelyezkedéséről, föllépésükről a történelem szinpadján, majd a magyarok vándorlásairól és a honfoglalásról. Ez a hosszúra nyult, kissé bőbeszédű fejezet, mely nagyrészt már ismert dolgokat kever többé-kevésbé elfogadható föltevésekkel, nem annyira az irodalomtörténet, mint a történelem körébe vág s a tárgyunkra vonatkozólag csak egyik része érdekes valóban, a székelyek eredetének megfejtése s annak igazolása, hogy krónikáinkban szereplő kétszeres csatlakozásuk a magyarsághoz valóban történeti tény. Sebestyénnek másoktól is hirdetett föltevése, melyet azonban ő kétségtelen igazságnak tanít, még nem nyerte meg egészen a tudomány sanctioját, — *Pauler Gyula*, a honfoglalás korának legnagyobb tekintélyű historikusa, nagyon idegenkedett tőle — igen hihetőnek tetszik. Magunk is habozás nélkül valljuk, hogy az eddig hallott föltevések között a

legésszerűbb és legelfogadhatóbb épen az a magyarázat, mely »A magyar honfoglalás mondái«-ban olvasható: a székelyek tulajdonképen pogánykori hódolók, a kiknek egy része kozár-kabar népség, már régebben csatlakozott a magyarsághoz, még mielőtt őseink a mai hazánkat elfoglalták, a másik fele itt a hazában talált avar hódoló. Az előbbieket keleti, az utóbbiakat nyugati hódolóknak nevezi Sebestyén, a mit azonban könnyen félreérthet az olvasó.

Sebestyén ezt a fölfogást hirdette már régebbi czikkeiben, s most csak összefoglalta, a mit azelőtt megírt. Ugyanez a megjegyzés illik, és még fokozottabb mértékben, a másik két fejezetre is, arra, mely az énekmondókról szól, és arra, a mely a középkori krónikáinkat ismerteti. Az előbbi, majd száz lapos fejezet, nem számítva azokat a történeti nyomokat, a melyeket már *Toldy* értékesített az irodalomtörténet számára, nem más, mint Sebestyén mult évben megjelent könyvének (*A regösök*) és egy pár kisebb értekezésének kivonata. A krónikásainkról szóló fejezetnek gerinczűl pedig a »*Ki volt Anonymus*« című munkájának vázlata szolgál. Mint ismert és részben folyóiratunkban is ismertetett fejtegetésekről ezuttal hallgatunk.

Eddig tart az expositio, az előkészítés, a könyv első fele, a szó igazi értelmében. A második könyv a hún mondát tárgyalja, s itt már Sebestyén valóban új megfigyeléseket, új eredményeket közöl. Ebből a szempontból is ez a becsebb fele munkájának. Arra a kérdésre, mely a mult század második felében két pártra osztotta íróinkat, eredeti magyar termék-e a hún monda (*Thierry, Toldy, Wenzel*), vagy idegen kölcsönvétel és a krónikások csinálmánya (*Hunfalvy, Riedl*) s a melyben csak *Heinrich* és *Petz Gedeon* kutatásai óta kezdett derengeni világosság, Sebestyén teljes fényt igyekszik vetni. Az eligazodást nagyon megnehezítette az a körülmény, hogy a kiknek a részén volt az igazság nagyobbik fele, a monda eredetiségét vitatók, téves alapon védték igazukat, a hún-magyar kapcsolat alapján a hún mondát a húnoktól örökölt tulajdonunknak tartották. Ezt a véleményt könnyű volt az ellenkező fölfogású íróknak megczáfolni, noha az a vélemény, melyet a ledöntött helyébe állítottak, még tarthatatlanabb volt, mint a melyet lerontottak.

Sebestyén szakítva az elődöknek szélsőségeiben mozgó, merev fölfogásával, sorra veszi a hún mondakör három részét, az eredet és őshaza mondáját, az Attila és Csaba köré fűződő hagyományt és a monda egyes szálainak pontos elkülönítésével az egészet alapos, beható történeti és folklorisztikai vizsgálatnak veti alá. Eredményei közül a legáltalánosabb érdekű annak megállapítása, hogy a magyarság nem hozta magával keletről a hún-magyar kapcsolat eredményét, hanem ez csak az új hazában érlelődött meg az itt maradt és *Vámbéry* nyomán húnutódoknak tartott avaroknak elmagyarosodása révén. Ők voltak a hún hagyományok közvetítői, s tőlük vették át és terjesztették az énekmondók. Már az igricek s a nép csacska énekeiben keveredtek ezek az ősi elemek újabb s idegen eredetű s a magyar honfoglalás eseményeiből kölcsönvett emlékekkel s az az ismeretlen krónikás, a ki 1221 körül írt, de elveszett krónikájában, az ú. n. *Hún-krónikában* megörökítette a hún-magyar kap-

csolatot, a magyarságnak a XIII. században általános fölfogására hallgatva iparkodott tudományos színnel bevonnni ezt a kapcsolatot. Neki, s a mennyiben kitér hún dolgokra, a másik krónikásnak, *Anonymusnak*, kellett a monda hiányzó részeit külföldi krónikákból s a saját fantáziájából kiegészíteni. Egy szóval a hún monda, különösen kerete és fővonásai, a nfi jogos tulajdonunk, nem ugyan öröklés révén, mint a régiek hitték, hanem eltulajdonítás, vagy ha jobban tetszik, ajándékozás útján.

A részletes vizsgálat során az egységes hún monda szétbomlik különböző eredetű alkotó-elemeire. Ha ezt a kémiai folyamatot nem vezeti is végig a szerző mindig egyforma megbízhatósággal, ha a szemlélő nem is látja mindenütt olyan világosan az egyes atomok szétválását, s magukban az atomokban nem ismeri föl azt, a minék Sebestyén kívánja tekinteni, az nem baj, annyi változatos eseményről kellett lefejtene a mondai burkot. Az esetleges kisszámú tévedéseket majd megjavítja az idő, s mindvégig csupán föltevésekről lévén szó, ha nagyobb részük megállja a valószínűség bírálatát, nem vezett kárba a mondafejtő vállalkozása. Valóban nem. Fölöslegesnek tartom fölsorolni a megállapításait, mert az irodalomtörténet munkásai úgysis kezükbe veszik magát a művet, csupán a legjellemzőbbeket említem. Ilyen az a merésznek látszó, de ha Sebestyén nézetét a hún-avar-magyar kapcsolatról magunkévá tesszük, minden habozás nélkül elfogadható magyarázat, hogy a húnok harcrai Tárnokvölgytől Cezumórig tulajdonképen nem egyebek, mint azoknak a harcoknak fordított sorrendben való elbeszélése, melyekkel a frankok az avarokat tönkretették és nyugatról visszaűzték keletre. Ilyen annak a pontos meghatározása, mit vett át a néphit és a krónikás a magyar honfoglalás eseményei közül, hogy fölczifrázza vele a majdnem egészen ismeretlen hún honfoglalást.

Vannak, a kik túlságosan merészeknek tartják Sebestyén fejtegetéseit, valószínűtlennek nemcsak azt a módot, a melyen szerinte az egész hún mondakör megszületett, hanem azt a magyarázatot is erőltetettnek ítélik, a melylyel Sebestyén a történelem tényeinek mondai alkotáskká való finomulását bizonyítja, így különösen, hogy a legmerészebb föltevések egyikét említsem, azt, hogy Csaba mondai alakjának megteremtését Detre azaz Theodorich és Aladár azaz Ardarich összekeveredő emlékei indították meg. Annyi kétségtelen, hogy Sebestyén ezekben a magyarázatokban és mondafejtésekben nem áll egészen a szigorú történeti állásponton, és szélesebb játékot enged a költői fantáziának, mint a kor megbízható krónikásai, de ne felejtjük el, hogy nem történelmet ír, hanem költői productumokat vizsgál, a melyeknek létrejötte a mondaalkotó fantáziának eredménye, és ha talán többet akar is megfejtteni, mint a mennyit lehetne, az kisebb hiba, mintha kevesebbet fejtene meg a lehetségesnél.

Mi inkább abban keressük a könyv fogyatkozását, hogy fejtegetései nem eléggé átlátszóak, hogy az egyes kérdések megoldására szükséges anyagot nemcsak bőven és sokféle forrásból, hanem kissé zavarosan is hordja össze. Bizonyításai közben érvei támogatására új érveket idéz, s ezeket ismét részletesen bizonyítja, így a különböző mozzanatok s azok

igazolási egymásba olvadnak, mint a partról visszaverődő víz hullámgyűrűi, az újabb jelenség a régibe, az ismét a még régibbe, s az olvasó figyelme mindég az újabbra irányulva lassanként egészen eltérítődik a tulajdonképeni bizonyítani kívánt mozzanattól. Ha ehhez hozzászámítjuk bizonyítékainak rengeteg tömegét, a történelem, a folklóre, a sociologia birodalmából vett érveket és szempontokat, akkor természetesnek tűnik föl, hogy igen sok részletét még a figyelmes olvasó is csak a könyvnek legalább kétszeri olvasása után érti meg,

Ez azonban a Sebestyén művének tudományos értékéből semmit sem von le. Bár, a mint már jeleztük, ilyenféle, tisztán föltevésekkel eldöntendő kérdés megoldásánál exact bizonyosságról nem beszélhetünk, s a mint a szerző hypothesisekből róttá össze az elméletét, akként az olvasó is a maga subjectiv fölfogása szerint fogadja el, vagy utasítja vissza: annyit mindenkinek, még az ellenkező álláspontot vitató történet-tudósoknak is el kell ismerniök, hogy a bonyolult s megoldhatatlannak látszó kérdést minden előzőjénél jobban oldotta meg, és számos olyan jelenséget értetett meg, a mely nélküle homályban maradt volna. Ugy vagyunk vele, mint az aetherhypothesisel, eddigi tudásunknak legjobban megfelelő. De míg az utóbbira vonatkozólag egy olyan terminust kénytelen fölvenni a tudomány, — a súlytalan anyagot — mely a fizika eddigi fölfogásával ellenkezik, ez, Sebestyén nézete, nem szorul ilyen mester-séges föltételre.

Mi pedig, a kik csak fájdalommal tudtunk volna megválni attól a gondolattól, hogy a hún monda népünk költői képzetének szüleménye, a kik eddig is lehetetlennek tartottuk, hogy a középkor tudós barátai, az eseményeknek száraz tollú följegyzői csinálták volna ezt a költői képet, megnyugvással tekinthetünk Sebestyén munkájára, mely el tudja velünk hitetni, hogy nem az álmodozók csalódtak, Toldy és társai, hanem a kik ettől az álmunktól meg akartak fosztani. Cs.

